

Ivo Šprljan

Stari podovi u šibenskim interijerima

Ivo Šprljan
Ministarstvo kulture RH
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Konzervatorski odjel u Šibeniku
HR – 22 000 Šibenik, Stube J. Čulinovića 1/3

UDK: 747:674.1(497.581.2Šibenik)(091)
Pregledni rad/Subject Review
Primljen/Received: 20. 5. 2016.

Ključne riječi: Šibenik, podovi, teraco, kamen, drvo, opeka
Key words: Šibenik, floors, terrazzo, stone, wood, brick

Autor donosi tipove podova u šibenskim interijerima analizirajući povijesni i stilski kontekst njihove pojave u Šibeniku, Dalmaciji i Europi. U članku se iznose primjeri šibenskih podova otkriveni tijekom istraživanja interijera u posljednjih 30 godina.

Podovi u šibenskim interijerima, u kontekstu arhitektonskih detalja, bili su pod jakim utjecajem Venecije odakle su pristizala pomodna strujanja koja su oplemenjivala šibenske zgrade. I u Šibeniku, kao i drugdje u Dalmaciji i šire, javna popločavanja su kasnila za privatnim. Privatni su prostori služili za rad i stalan boravak obitelji pa se posebna pažnja posvećivala izgledu poda u prostoriji u kojoj se boravilo tijekom dana. Pod je uvijek povezan s prezentacijom statusa vlasnika koji usmjerava izbor vrste poda te bogatstvo dekorativnih oblika. Za razliku od popločenja u privatnim zgradama, javni pločnici su recesivniji u svom likovnom i dekorativnom konceptu. U privatnim i javnim zgradama tip poda često je povezan s namjenom prostorije, a bogatstvo dekorativnih oblika usklađeno je sa stilskim aktualnostima vremena u kojem su zgrade uređivane ili građene.

TERACO PODOVI

Stavimo li teraco podove u kontekst baroka, onda govorimo o tipu mozaičnog poda sastavljenog od raznobojnih kamenčića dužine 0,5 – 3 cm utopljenih u vapneni mort pri čemu su se kamenčići završno zaglađivali. Ovdje se pojam baroka povezuje s Venecijom i prostorom Republike, što uključuje i Dalmaciju. Teraco podovi, o kojima upravo govorimo, imaju uporišta u graditeljstvu starog Rima koji je razvio visoku umjetnost izrade mozaičnih podova s različitom

veličinom materijala i uzoraka te različitih dekorativnih oblika¹. Rimski mozaik sastavljen je od usitnjenih kamenčića, a prvi mozaični podovi s većim komadima mramora, koji su najbliži opisanom baroknom teraco podu, pojavili su se već u kasnorimskim i ranosrednjovjekovnim građevinama².

Tijekom baroka i 19. stoljeća u Veneciji su bili vrlo popularni upravo teraco podovi kojih je zasigurno bilo i u vrijeme renesanse. U ovakve mozaične podove ukladali su se komadići raznobojnog mramora uvezenog s Istoka kao i mramori iz kamenoloma iz okolice Verone, Istre te iz Carrare. Pod je bio na kraju uglačan dobivši izniman izgled i sjaj koji se smanjivao hodanjem pa su se podovi održavali brisanjem spužvom ili suknom, a mnogi su ih ukućani, zbog zaštite sjaja, pokrivali platnom da se hodanjem ne zaprljaju³.

Teraco podove općenito je teško datirati jer su vrlo rijetko sačuvani arhivski spisi koji dokumentiraju postavljanje takvih podova. Ipak, ova vrsta podova izvodila se u Dubrovniku već u drugoj polovini 15. stoljeća⁴. U Gradu i okolici bili su posebni majstori („tarazarius“) vješti u izradi teraco podova koje je trebalo izvoditi dobro zgusnute s dobro odbrananim dekorativnim aplikacijama te dobro uglačane, bez razderotina i pukotina⁵.

U vrijeme baroka u Dalmaciji često su dekorativni motivi na podestima importiranih crkvenih mramornih oltara bili istovjetni onima na mozaičnim podovima u

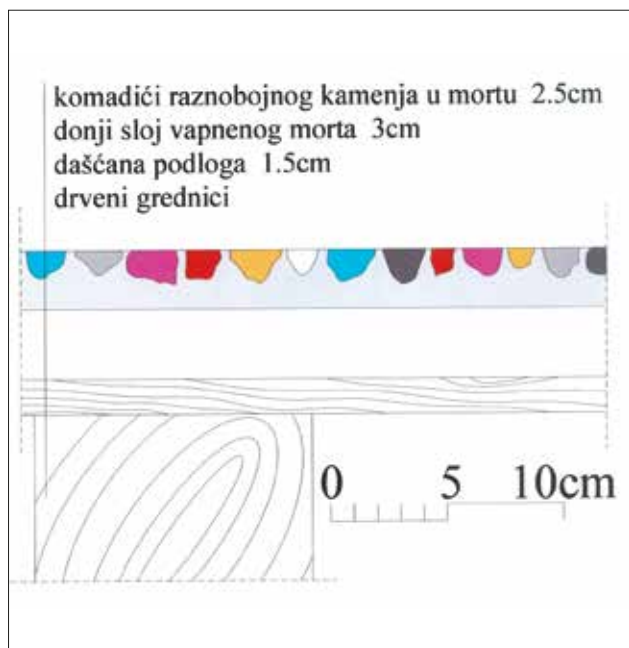
1 Grupa autora (1964): *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, Jugoslavenski leksikografski zavod, 3, Zagreb: 692.

2 Grupa autora (1964): nav. djelo: 692.

3 Molmenti Pompeo (1888.): *Povijest Venecije u životu privatnom od njezina osnutka do propasti Republike* (prijevod prof. Ivan Rabar), Senj: 83., 154.

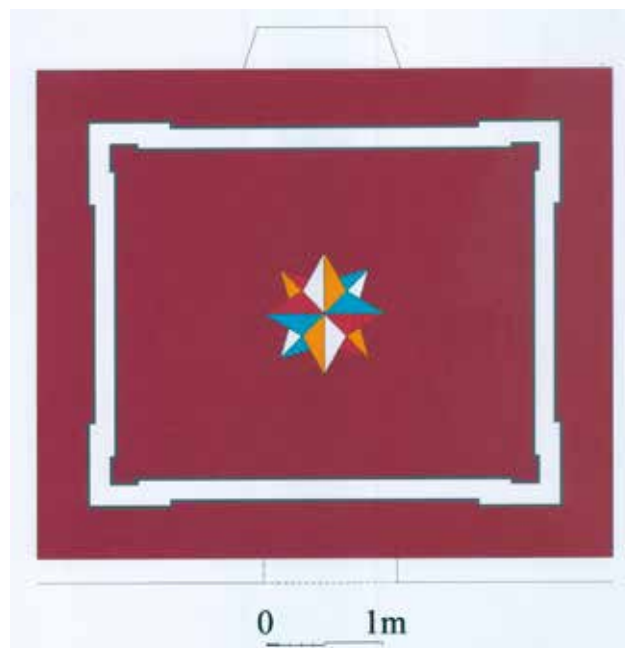
4 Fisković, Cvito (1982.): *Sorkočevićev ljetnikovac na Lapadu*, Rad JAZU, knjiga 397, Zagreb: 34.

5 Grujić, Nada (1991.): *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb: 209.

1 Palača Draganić, presjek kroz teraco pod (arh. snimak: I. Šprljan, 1994.)

Dragance palace, section of the terrazzo floor (arch. image: I. Šprljan, 1994)

2 Kuća na k. č. 5203, teraco pod (arh. snimak: I. Šprljan, 2000.)

House on cadastre lot 5203, terrazzo floor (arch. Image: I. Šprljan, 2000)

dalmatinskim kućama⁶. U tom razdoblju ipak su bili popularniji podovi od kamena, osobito u formi šahovnice, dok su se u reprezentativnim prostorima teraco podovi rjeđe izvodili, kao u slučaju dnevnog boravka u stanu generalnog providura u Zadru⁷. Zbog težine teraco podova često su se drvene međukatne konstrukcije morale ojačavati⁸. Teraco podovi bili su popularni u dalmatinskim kućama i tijekom 19. stoljeća, o čemu svjedoče tadašnji putopisi⁹. Zbog svog iznimnog kolorita i dekorativnosti teraco podovi su bili u širokoj primjeni, od stambenih i reprezentativnih prostora palača i državnih zgrada do javnih kulturnih objekata poput teatar¹⁰.

U šibenskim interijerima sačuvano je više primjeraka teraco podova koji se razlikuju u vrsti dekoracije, a prema vremenu nastanka mogu se postaviti u razdoblje između

6 Tomić, Radoslav (1995.): *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Matica hrvatska, Zagreb: 58-60.

7 Bilić, Darka (2007.): *Generalni inventar državnih građevina u Dalmaciji*, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31, Zagreb: 181.

8 Goja, Bojan (2007.): *Clemente i Giacomo Somazzi i kuća koneta Nikole Portade u Zadru – arhivska istraživanja i doprinosi*, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 31, Zagreb: 191.

9 Pasini, Uroš; Muljačić, Slavko (1995.): *Iz putopisa A. A. Patona*, *Kulturna baština*, 26-27, Split: 101-102.

10 Teatro Nobile u Zadru (otvoreno 1783.) imalo je predvorje prekriveno venecijanskim teracom; Maštrović, T. (1985.): *Hrvatsko kazalište u Zadru*, Zagreb: 34; mnoštvo teraco podova iz 18. stoljeća sačuvano je u upravnoj zgradi nekadašnje šećerane u Rijeci, u: Majer, K.; Puhmajer, P. (2008.): *Palača šećerane u Rijeci: konzervatorska i povijesna istraživanja*, Grad Rijeka, Hrvatski restauratorski zavod, Rijeka. O šibenskim mozaičnim podovima viditi u: Šprljan I. (2002.): *Terazzo u šibenskim interijerima*, *Slobodna Dalmacija*, Split: 17. listopada: 17.

baroka i 19. stoljeća. Najjednostavniji teraco podovi nemaju apliciranih dekoracija, već se zbijeno kolorirano kamenje nalazi jednolično raspoređeno na čitavoj površini poda. Takav pod je zatečen na drugom katu šibenske palače Draganić, a isti tip poda je i na drugom katu palače Galbiani. Pod u palači Draganić izveden je od dva sloja morta, pri čemu je donji čisti vapneni mort debljine 3 cm položen izravno na daščanu podlogu (sl. 1)¹¹.

Jedan stari teraco pod otkriven je na katu kuće u predjelu Dolac (č.zgr. 5203) na Obali palih omladinaca bb, u blizini bivše ribarnice. Krasi ga bordura sastavljena od bijelih kamenčića te motiv višekrake i višebojne zvijezde u središtu poda (sl. 2). Pod čine kamenčići bijele, crvene, crne, plave i žute boje¹². U trenutku istraživanja pod je bio oštećen pa je uzet uzorak temeljem kojega se može rekonstruirati presjek kroz pod. Gornji sloj poda izveden je u žbuci debljine 2,5 cm. Žbuka je sastavljena od vapna s dodatkom mljevene opeke pa joj je boja ružičasta. Vidljivi su i veći komadi opeke u žbuci. Jasno se vidi da je gornja površina kamenčića uglačana radi sjajnijeg izgleda (sl. 3). Temeljni sloj je bio vapneni mort debljine 4,5 cm, koji je svojom mekoćom amortizirao s jedne strane sile napravljene pokretnim opterećenjem (hodanjem i pomicanjem namještaja) i elastičnu drvenu međukatnu konstrukciju

11 Dnevnik istražnih radova, 23. srpnja 1993. godine, dokumentacija šibenskog Konzervatorskog odjela. Izradio I. Šprljan.

12 Šprljan, I. (2007.): *Crte o starinama Šibenika i okolice*, Muzej grada Šibenika, Šibenik: 114.

3 Kuća na k. č. 5203, ulomak teraco poda, stanje 2000. (foto: I. Šprljan)
House on cadastre lot 5203, fragment of the terrazzo floor, state in 2000 (photo: I. Šprljan)

4 Kuća na k. č. 5203, presjek kroz teraco pod (arh. snimak: I. Šprljan, 2000.)
House on cadastre lot 5203, cross-section of the terrazzo floor (arch. image: I. Šprljan, 2000)

s druge strane (sl. 4). Žbuka ružičaste boje u koju su se uvaljivali kamenčići ima stanovitu hidroizolacijsku ulogu. Slična žbuka pronađena je na zidovima, podu i svodovima srednjovjekovne cisterne četiriju bunara u Šibeniku. Na takvim podovima očekivala se neprocjedivost u odnosu na donju etažu, prevenstveno zbog načina održavanja, ali i korištenja prostorije u kojoj se često blagovalo te su se unosila raznolika pića.

Jedan vrsni pod sa zvijezdom raspona 82 cm nalazi se na podestu ulaznog prostora zgrade u Vodičkoj ulici br. 4 (č. zgr. 5916). Njegov arhitektonski snimak pokazuje dio bogatstva boja kojim su se ti stari podovi odlikovali (sl. 5). Osmerokraka zvijezda nije rijedak dekorativni motiv na teraco podovima, ali i podovima drugog tipa o kojima će biti riječi u ovom radu. Motiv nosi izvjesnu simboliku. Osmerokraka zvijezda je krsna zvijezda. Osam je tradicionalno broj koji simbolizira regeneraciju (preporod). To je stoga što su mnoge krstionice redovito imale oktogonalno (osmerokutno) postolje¹³.

Dekorativni motiv zvijezde moguće potječe od prikaza ruže vjetrova koja se još naziva i *zvijezda vjetrova* te može imati 8 krakova, tj. pravaca najčešćih vjetrova. Simbol je dugo prisutan u nautičkoj uporabi. Na jednoj portugalskoj nautičkoj karti iz 1504. godine karakterističan krak zvijezde prikazan je kao koplje podijeljeno po sredini na dva dijela, kojem je svaki dio u drugoj boji¹⁴. Na identičan

način prikazane su i sve zvijezde sa šibenskih podova. Simbol se provlači kroz različita stilska razdoblja poput renesanse i baroka, kada ga nalazimo na podestima baroknih mramornih oltara importiranih iz Venecije¹⁵. Nalazi se i u grobnoj simbolici srednjovjekovnih stećaka¹⁶. U nepromijenjenoj formi simbol pristizhe sve do razdoblja historicizma iz kojega izdvajamo jedan vrsni šibenski primjerak iz prizemlja prijemne zgrade šibenske bolnice iz 1883. godine.

Istočno od šibenske Gradske vijećnice na Trgu republike Hrvatske br. 4 nalazi se na uglu trokatnica baroknih stilskih oznaka koja završava velikom terasom (č.zgr. 5252/1). Etaža ispod terase još uvijek ima teraco pod „alla veneziana“. Po obodu poda teče dekorativna bordura širine 50 – 60 cm koja u uglovima ima po jedan kvadrat sastavljen od dvaju trokuta u crnoj i oker boji¹⁷. Tema bordure poda je niz međusobno nasuprotnih ogrlica (sl. 6). Svaka ogrlica ima četiri elementa u plavoj, oker i tamnocrvenoj boji. U gornjem dijelu ogrlica je u sredini spojena crnom okruglom

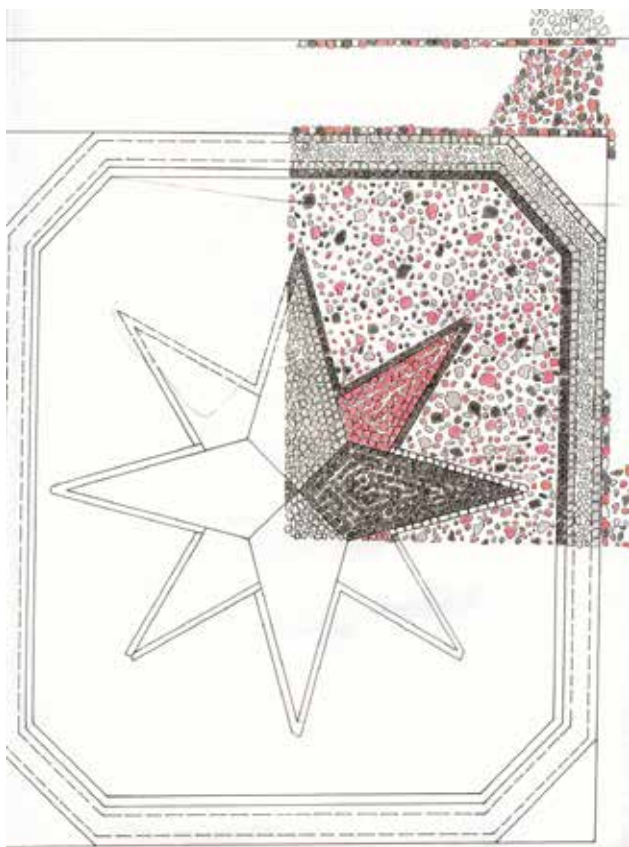
13 Grupa autora (2016.): *Kalendar sv. Ante*, Svjetlo riječi, Sarajevo.

13 Grupa autora (2016.): *Kalendar sv. Ante*, Svjetlo riječi, Sarajevo.
14 Izvor: https://it.wikipedia.org/wiki/Rosa_dei_venti (15.04.2016.)

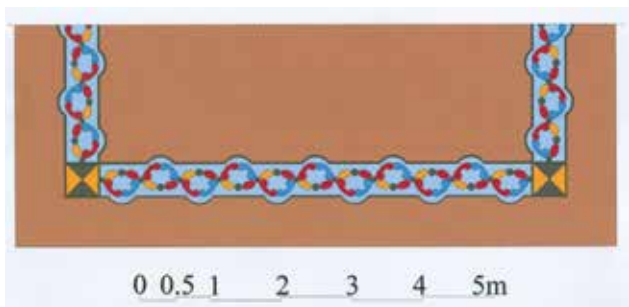
15 Tomić, Radoslav (1995.): nav. djelo: 58-60.

16 Alduk, I. (2011.): Kovač iz Gorske župe, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 42, Split: 174, 178.

17 Motiv dvaju sučeljenih trokuta u istoj boji unutar kvadratnog polja nalazimo na podestu glavnog oltara hvarske katedrale izvedenog između 1615. i 1636. godine. Na podestu pred menzom oltara motiv je izveden raznobojnim mramornim pločama. Vidi u: Tomić, Radoslav (1995.): *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Matica Hrvatska, Zagreb: 24, 25.

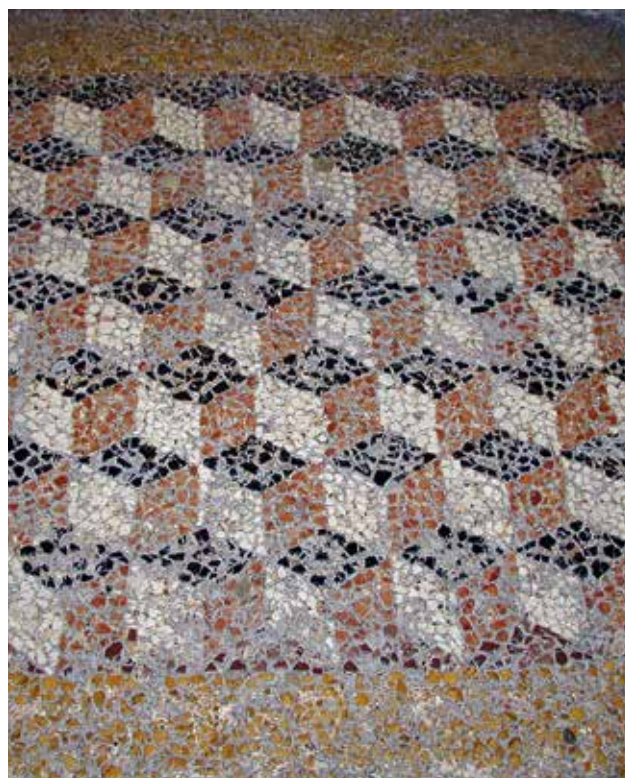
5 Kuća na k. č. 5916, teraco pod (arch. snimak: Z. Stošić, 1994.)
House on cadastre lot 5916, terrazzo floor (arch. image: Z. Stošić, B. Arch., 2000)

6 Kuća na k. č. 5252/1, teraco pod (arch. snimak: I. Šprljan, 2014.)
House on cadastre lot 5252/1, terrazzo floor (arch. image: I. Šprljan, 2014)

kopčom¹⁸. Na primjeru ovog mozaičnog šibenskog poda ogrlice su međusobno povezane također okruglom crnom „kopčom“. U konačnici bordura se nizanjem ogrlica i sama pretvara u ogrlicu poda. Vjerojatno je ova tema bila

18 Tema okruglih formi u oslicima nerijetko je povezana s temom kopče koja kao funkcionalni detalj povezuje dekorativne elemente u cjelinu kao što, primjerice, povezuje djelove odjeće. Javlja se već na gotičkim oslicima i portalima u Šibeniku i okolici. O temi kopče vidi u: Šprljan I. (2007.-2008.): *Gotički drveni stropovi u Šibeniku*, *Godišnjak zaštite spomenika kulture*, 31-32, Zagreb.

7 Pod u stubištu palače Tambača-Peegrini, stanje 2015. (foto: I. Šprljan)

Floor on the stairwell of the Tambača-Peegrini palace, state in 2015 (photo: I. Šprljan)

dekorativno povezana s centralnim motivom poda koji je nažalost uništen.

Na podestu stubišta palače Tambača-Peegrini u ulici Mali prolaz 7 (č. zgr. 5244) nalazi se motiv dijagonalno posloženih trodimenzionalnih kocaka sa stranicama izvedenim od kamenčića crne, bijele i crvene boje (sl. 7). Takav dekorativni detalj javlja se, primjerice, na baroknom namještaju u Europi¹⁹, a potječe još iz antike²⁰. Koloristički i geometrijski poredak kocica u podu daje svojevrsan iluzionistički efekt reljefnosti poda. Iluzionistički efekti poznati su već u antici, oživljeni u renesansi²¹, a osobito primjenjivani tijekom baroka.

Na susjednom podestu istog stubišta u palači Tambača-Peegrini nalaze se tri podne plohe u tehnici teraca na temu šaha (sl. 8). U centralnom polju izvedena je šahovska ploča,

19 Grupa autora (1979.): *Stilovi, nameštaj, dekor od Luja XVI do danas*, Beograd; izdavač originala: Librairie Larousse, Paris, 1972.: 20.

20 Gombrich, E. H. (1984.): *Umetnost i iluzija*, Beograd; mozaik iz Antiohije: str. 234, sl. 222.

21 Na slici *Posljednja večera* iz prve polovine 16. stoljeća prikazan je pod s nizom šesterokuta koji su podijeljeni na tamnije i svjetlije trokute, čime se postiže iluzionistički efekt reljefnosti poda. Isti iluzionistički efekt, ali s trodimenzionalnim kocicama, postignut je na navedenom podestu od teraca u stubištu šibenske palače Tambača-Peegrini; vidi u: Sterling Ch. (1954.): *Notes brèves sur quelques tableaux venitiens inconnus à dallas*, *Arte veneta*, Venezia: 267.

8 Pod u stubištu palače Tambača-Peegrini, stanje 2015. (foto: I. Šprljan)
Floor of the stairwell in the Tambača-Peegrini palace, state in 2015
(photo: I. Šprljan)

9 Kuća na k. č. 5912, pod od brušenog teraca iz 1906., današnje stanje
(foto: I. Šprljan)
House on cadastre lot 5912, polished terrazzo floor from 1906, present
state (photo: I. Šprljan)

a dvije susjedne plohe imaju nizove izmjeničnih figura u crnoj i crvenoj boji. Sve je povezano u jedinstvenu temu šaha kao igre. Ovakvo tematsko objedinjavanje na istom podu nalazimo i na primjeru riječke vile Coculich na Pećinama izgrađene 1892. godine²².

Tijekom 20. stoljeća razvila se proizvodnja strojno brušenog teraca te podnih pločica koje su izvedene u tehnici brušenog teraca. Ovakvih recentnih podova sačuvano je na desetine u zgradama u okviru šibenske povijesne jezgre. Ove podove karakterizira usitnjenost i gustoća granulata te potpuno glatka, ravna i sjajna ploha poda ili pločica. Izdvojiti ću dva takva primjera u šibenskoj povijesnoj jezgri. Oba su poda postavljena u ulaznom hodniku zgrade, a vrijedni su zbog inicijala vlasnika i godine ugradnje. Prvi pod nosi inicijale vlasnika velike šibenske građevinske tvrtke na prijelazu 19. u 20. stoljeće – Luigija Battigellija. U podu je upisana 1906. godina (sl. 9), a nalazi se u ulici kralja Tomislava 11 (č. zgr. 5912). Drugi pod, samo stotinjak metara dalje u Kalelargi, na adresi kralja Tomislava 15 (č. zgr. 5918/1), nosi inicijale NR te upisanu 1912. godinu (sl.

22 Duboki ulazni prostor vile koji vodi do stubišta ima pod od kvalitetnoga teraca s motivom sidra te rubno valova. To je primjer povezanosti centralne i rubne dekoracije s istom temom mora; vidi u: Grupa autora (2001.): *Arhitektura historicizma u Rijeci*, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka: 506, 537.

10). Jedan pod s pločicama od brušenog teraca sondiran je nedavnim istražnim radovima u palači Divnić-Kečkemet. Sonda je pokazala da su teraco-pločice debljine 1-2 cm položene u sloj vapnenog morta jednake debljine koji se nalazi neposredno na daščanoj podlozi²³. Istaknuti primjer poda s teraco pločicama u Šibeniku je onaj u sakristiji crkve sv. Lovre (sl. 11).

Od zapaženijih primjera teraco podova izvan povijesne jezgre Šibenika navest ću samo tri. U prizemlju zgrade Kuline u Mandalini (periferija Šibenika) nalazilo se sidro izvedeno u podu od raznobojnog teraca. Motiv je simbolički povezan s namjenom bivše zgrade koja je bila sjedište austrougarske mornarice u Šibeniku. U Mandalini je i zgrada građena od 1908. do 1910. u duhu historicizma s elementima secesije. Isprva je bila radiopostaja austrougarske mornarice²⁴. Na podestu stubišta drugog kata nalazi se teraco izveden od raznobojnih kamenčića utopljenih u žbuku, a potom zaglađen i brušen (teraco nema dekorativnih motiva). Treći primjer je u Kninu, u stubištu kuće Slavić (početak 20. stoljeća) u Ulici kralja Zvonimira bb, koje je

23 Ajduković P., Doljanin A. (2015.): „Palača Divnić zatečeno stanje, istražni radovi i prijedlog konzervatorsko-restauratorskih zahvata“, elaborat istražnih radova, Split (u dokumentaciji KO Šibenik).

24 Grubač, J. (2006.): Šibenski arhiv dobio dom, *Slobodna Dalmacija*, 16. listopada, Split.

10 Kuća na k. č. 5918/1, pod od brušenog teraca iz 1912., današnje stanje (foto: I. Šprljan)

House on cadastre lot 5918/1 polished terrazzo floor from 1912, present state (photo: I. Šprljan)

11 Pod od teraco pločica u sakristiji crkve sv. Lovre, stanje 1998. (foto: I. Šprljan)

Terrazo tile floor in the sacristy of the Church of St. Lovro, state in 1998 (photo: I. Šprljan)

još uvijek popločano originalnim stilskim teraco pločicama u formi šahovnice s rubnom bordurom s crnim viticama i cvjetovima u tonu okera (sl. 12). Ovaj primjer iz Knina ističem jer su pločice istovjetne onima na jednom od podova u sakristiji šibenske crkve sv. Lovre.

PARKETI I INTARZIRANI PODOVI

Parket u današnjem smislu „parketa na spajanje“ pojavio se u europskim interijerima već u 14. stoljeću, tri stoljeća prije masovne primjene keramičkih pločica. Ipak parket dolazi u modu tek u 18. stoljeću u mnogim oblicima²⁵, osobito u formi mozaika, a u to vrijeme susrećemo ga već i u

25 Braudel, F. (1992.) *Strukture svakidašnjice I*, August Cesarec, Zagreb: 312.

12 Knin, kuća Slavić, stubište s teraco pločicama, stanje 2012. (foto: I. Šprljan)

Knin, the Slavić house, stairwell with terrazzo tiles, state in 2012 (photo: I. Šprljan)

Hrvatskoj²⁶. Ipak se prava uporaba parketa u nas raširila tek krajem 19. stoljeća, kada se razvila vrlo kvalitetna i u Europi afirmirana domaća industrijska proizvodnja²⁷. U Rijeci je 1901. godine proradila prva riječka industrija parketa²⁸. U Slavoniji je već krajem 19. stoljeća bila jaka industrija parketa²⁹. Parketi se izrađuju od hrastovog, bukovog, jasenovog i brijestovog drva, različitih su dimenzija i oblika, a slagani su u obliku riblje kosti. Tako slagani našli su se i u mnogim šibenskim interijerima javnih i privatnih zgrada (sl. 13).

Posebnu vrstu parketa čine furnirski parketi; izvode se tako, da se na podlogu od meka drva slažu pločice od raznovrsnog i raznobojnog tvrdog drva u različitim oblicima (rozete, bordure, motivi šahovskih ploča i dr.). Furnirski

26 Matasović, J. (1925.): Zagrebački kućni namještaj polovinom 18. stoljeća, *Narodna starina*, IV, Zagreb: 67.

27 Despot, M. (1959.): Umjetno-obrtna proizvodnja Hrvatske na izložbi u Trstu 1882. godine, *Zbornik muzeja primenjene umetnosti*, 5, Beograd: 155; Krešić, M. (1897.): *Izvešće o milenijskoj izložbi kraljevine Ugarske i kod te prigode sudjelujuće Bosne i Hercegovine te kraljevine Hrvatske i Slavonije*, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb: 372.

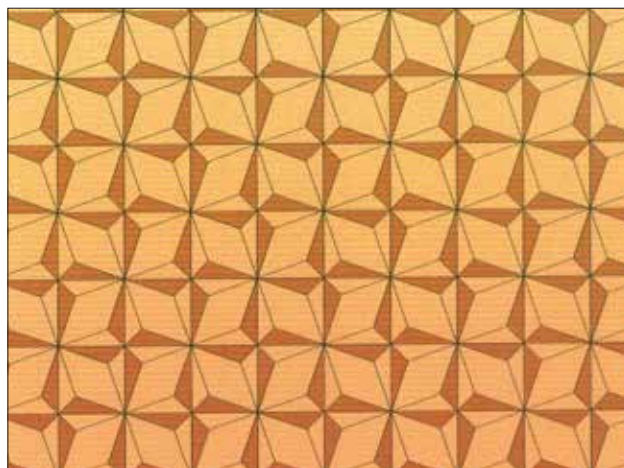
28 Grupa autora (2001.): nav. djelo: 448.

29 Grupa autora (2000.): *Historizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb: 343.

13 Šibenik, predio Varoš, kuća Matavulj sa sačuvanim interijerom s početka 20. stoljeća, stanje 2013. (foto: I. Šprljan)

Šibenik, the Varoš district, Matavulj house with preserved interior from the early 20th century, state in 2013 (photo: I. Šprljan)

14 Palača Divnić-Kečkemet, intarzirani pod (arh. snimak: I. Šprljan, 2001.)
The Divnić-Kečkemet palace, floor with intarsia (arch. image: I. Šprljan, 2001)

parketi primjenjivali su se za ukrašavanje poda u reprezentativnim dvoranama u palačama i dvorcima počevši od kasne renesanse³⁰. Dekorativnost furnirskih parketa temelji se na slaganju tankih komada tvrdog drva različitih oblika (trokut, kvadrat, trapez) u geometrijske dekoracije. Prauzor ovakvog ukrašavanja podova je u rimskoj umjetnosti tehnike *sectile*³¹ pri čemu su se različite dekoracije postizale s tankim kamenim pločicama.

Podovi od furnirskog parketa nazivaju se još i intarziranim podovima. Kada govorimo o intarziranim podovima, treba razdvojiti dva osnovna tipa koji se razlikuju i u šibenskim interijerima. Prvom tipu intarziranog poda pripada pod od furnirskog parketa koji prekriva čitavu površinu prostorije. Na takvom podu nižu se istovjetne dekorativne aplikacije u ortogonalnom ili dijagonalnom smjeru. Jedan takav pod nalazi se i u Puttijevom slikovnom rječniku iz 1862. godine³². Pod je prikazan s nizom rombova poredanih u horizontalne redove koji prekrivaju čitavu površinu poda. Putti je živio u Zadru i zasigurno je bio upućen u vrste podova u interijerima tadašnjih dalmatinskih kuća. Ovakvi intarzirani podovi postojali su u Dalmaciji i tijekom baroknog razdoblja, o čemu svjedoči i čuveni Memov generalni inventar o stanju državnih zgrada Mletačke republike iz 1789. godine. U tom inventarskom izvještaju spominje se i pod u stanu tajnika u Providurovoj palači u Zadru, u kojoj je zatečen pod od drvenih crnih i bijelih kvadratnih elemenata, očito intarzirani drveni pod³³. Takvih je podova bilo

30 Grupa autora (1964.): nav. djelo: 632.

31 Matulić, B. (2004.): Mozaički nalazi u perimetru Dioklecijanove palače, *Kulturna baština*, 32, Split: 229, 245.

32 Putti, Antonio (1994.): *Dizionario enciclopedico-intuitivo figurato* (original: Zara, 1862.), Accademia della Crusca, Firenze: 349.

33 Bilić, Darka (2007.): nav. djelo: 181.

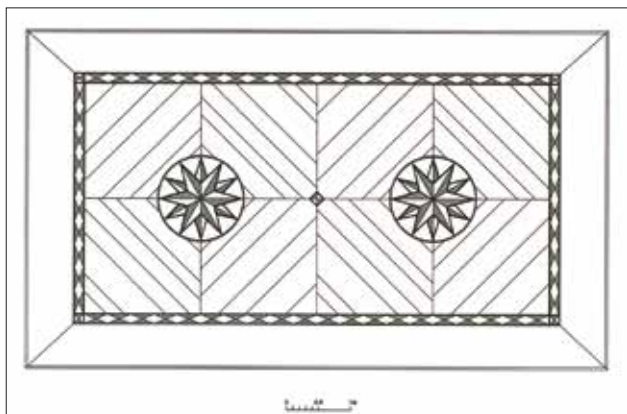
zasigurno i u reprezentativnim šibenskim zgradama. Bili su poznati diljem Europe, a u raznim oblicima mogli su se tijekom 19. stoljeća nabavljati i putem kataloške ponude³⁴.

U Šibeniku sam tijekom istraživanja interijera otkrio samo jedan pod ovog tipa i to na prvom katu (piano nobile) palače Divnić, u tzv. glazbenom salonu. Izveden je u ortogonalnoj mreži (jedno kvadratno polje = 31,5 x 31,5 cm) gdje je svako polje sastavljeno od četiriju raznostraničnih trokuta i jednog romba (sl. 14). To su drvene lamele debele tek 5 mm u dva osnovna tona: svijetlosmeđi i svijetli oker. Lamelle daju efektan dojam sučeljenih četverokrakih zvijezda. Drvene lamele točkasto su lijepljene na oblanjanu daščanu podlogu. Glazbeni salon je oslikan u drugoj polovini 19. stoljeća pa pretpostavljam da je to ujedno i datacija ovog intarziranog poda.

Drugi tip intarziranog poda je zapravo klasični daščani pod u koji se umeću komadi drva koji se razlikuju po vrsti drva i boji te posebnim rasporedom ispiljenih komadića čine dekorativne bordure i ukrase³⁵. Dakle, kod ovog tipa poda intarzirane dekorativne plohe prekrivaju samo dio ukupne površine poda prostorije. U šibenskim interijerima pronašao sam samo jedan primjer ovog tipa koji je sačuvan u starom, otmjenom salonu palače Gogala (sl. 15). Tu je intarzija izvedena od dvije vrste drva u dvije boje (svijetlosmeđa i tamnosmeđa). U pravokutnom okviru s dekorativnom bordurom s rombovima nalaze se dvije velike višekrake zvijezde kojima je svaki krak izveden od dvaju komada drva u dvije boje (sl. 16). Inače, motiv zvijezde

34 Lang H. (1884.): *Costruzioni in legno*, Palermo – Catania, 1884., prevedeno djelo H. Langa, glavnog savjetnika na tadašnjoj Politehnici u Carlsruheu: tav. 83.

35 Intarzija = umetanje komada raznobojnog drva zbog dekoracije; Grupa autora (1964.): nav. djelo: 2.

15 Palača Gogala, intarzirani pod salona (arh. snimak: I. Šprljan, 1999.)
Gogala palace, salon floor with intarsia, (arch. image: I. Šprljan, 1999)

16 Palača Gogala, motiv zvijezde na intarziranom podu, stanje 2000.
(foto: I. Katalinić)
Gogala palace, the motif of the star on the intarsia floor, state in 2000
(photo: I. Katalinić)

susrećemo na podovima ispred baroknih oltara³⁶ i na intarzijama starog namještaja³⁷. Šibenski intarzirani pod iz palače Gogala možemo, sukladno neorenesansnim oslicima iz salona, datirati u drugu polovinu 19. stoljeća.

DRVENI DAŠČANI PODOVI

Drveni daščani pod bio je jedan od najstarijih tipova podova za opremanje interijera u hrvatskim pokrajinama. Susrećemo ga kroz stoljeća od primorske³⁸ do kontinentalne Hrvatske. Iako skromnog izgleda, bio je u uporabi i u

36 Tomić, R. (1995.): nav. djelo: 84, 92.

37 Foley, E. (1910.): *The book of decorative furniture – its form, colour & history*: T. C. & E. C. Jack, London: na str. 241. ormar iz sredine 17. stoljeća s osmerokrakim intarziranim zvijezdama.

38 Stagličić, Marija (1993.): Prilog poznavanju državne izgradnje u Pagu u 19. stoljeću, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 17, Zagreb: na str. 81-82 podatci o podovima od ariša i jele u staroj paškoj Kneževoj palači prije njene obnove 1858. godine; Fisković, Cvito (1990.): Popravci i nabavke umjetnina umjetničkog obrta u stolnoj crkvi u Hvaru u toku 16.-19. stoljeća, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 29, Split: 196.; u sakristiji hvarske katedrale izvode se podovi od dasaka 1531. godine.

17 Kuća na k. č. 5262, daščani pod, stanje 2001. (foto: I. Šprljan)
House on cadastre lot 5262, wooden board floor, state in 2001
(photo: I. Šprljan)

najreprezentativnijim zgradama³⁹. Zabilježeno je da su u 18. stoljeću daščane podove imali uredi, radne prostorije, kao i neki dnevni boravci u javnim državnim palačama⁴⁰. Zbog svoje izdržljivosti ovi su podovi prisutni kroz povijest u fortifikacijskim objektima⁴¹, a zabilježeni su i početkom 19. stoljeća u nekim dalmatinskim vojarnama⁴². Zbog svoje otpornosti na habanje daščani podovi nalaze primjenu i u javnim objektima s velikom frekvencijom ljudi, kao što su teatri⁴³. Zbog vrste materijala daščani podovi se izvode uvijek u prostorijama u kojima nema vlage pa ih u pravilu nikada ne zatječemo u prizemljima starih povijesnih zgrada. U izvještajima i drugim povijesnim izvorima vrlo rijetko se govori o vrsti drva upotrijebljenog za daščane podove. Spominje se hrastovina⁴⁴, ponekad borovina, a masivna bukovina u pravilu se navodi za neke druge utilitarne elemente kao što su stubišne ograde ili stubišna gazišta⁴⁵. Osim o vrsti drva, vodila se briga i o osušenosti dasaka, primjerice kod ugradbe u privatnim zgradama⁴⁶.

U starim šibenskim zgradama još uvijek ima mnogo sačuvanih daščanih podova koje zapažamo u vrlo različitim prostorima (sl. 17). Najčešće su to podovi soba i dnevnih boravaka u stanovima, ima ih često u hodnicima te u potkrovljima.

39 Maleković, Vladimir (1997): *Bidermajer u Hrvatskoj – politička, gospodarska i kulturna osnovica* (u: *Bidermajer u Hrvatskoj*, Zagreb, 1997.); na str. 17 prikazana je soba dvorca Eltz u Vukovaru s daščanim podom.

40 Bilić, D. (2007.): nav. djelo: 181.

41 Beritić, Lukša (1955.): *Utvrđenja grada Dubrovnika*, JAZU, Zagreb: 141.

42 Pederin, Ivan (1983.): Car Franjo I o Šibeniku u svom putnom dnevniku iz 1818. godine, *Radovi JAZU u Zadru*, sv. XXIX-XXX, Zadar: 200.

43 Državni arhiv Split, obiteljski arhiv Slade-Šilović, svežanj 87 B, troškovnik datiran 20. travnja 1865. i potpisan od strane Antonija Ferdinandija: prema troškovniku tijekom 1865. godine izvođeni su radovi na podovima u ložama i pristupnim hodnicima teatra u Šibeniku. Podovi su izvedeni od jelovih greda – mosnica s daščanim podom preko njih.

44 Beritić, L. (1955.): nav. djelo: 141.

45 Goja, B. (2007.): nav. djelo: 191.

46 Goja, B. (2007.): nav. djelo: 190.

KAMENI PODOVI

Podovi od nepravilnih kamenih ploča

Podove od nepravilnih kamenih ploča često se povezuje s ruralnim karakterom arhitekture. Na taj karakter ukazao je još Alberto Fortis u svom putopisu iz 18. stoljeća⁴⁷ opisujući, između ostalog, i podove od nepravilnih kamenih ploča u dvorištima seoskih kuća na otočiću Rogoznici kod Šibenika. I danas je mnoštvo konoba u ruralnim kućama u Šibeniku i okolici popločano ovim tipom pločnika. Ipak ne treba zaboraviti ni zanimljivu povijesnu vrijednost ovog pločnika, jer nepravilne kamene ploče nalazimo već u interijerima vrlo starih srednjovjekovnih crkva na prostoru Dalmacije⁴⁸. Pločnik je imao i izvjestan urbani karakter jer ga nalazimo u dvorištima i prolazima u prizemljima državnih zgrada u Dalmaciji tijekom 18. stoljeća⁴⁹.

Kada govorimo o podovima u seoskim kućama, tada su nepravilne ploče redovito polagane u sloj nabijene zemlje ili ilovače stvarajući prostoru konobe izolaciju od prodora vlage, što je i vino u bačvama činilo zdravijim i kvalitetnijim (sl. 18)⁵⁰. Među šibenskim primjerima istaknuo bih jednu konobu u prizemlju palače Gogala u povijesnoj jezgri, gdje su nepravilne kamene ploče debljine oko 5,5 cm položene u sloj zbijene crvene zemlje (debljine 3 cm), a sve to leži na nasipu zbijene sive ilovače debljine 15 cm koja se u lokalnom žargonu naziva „gnjila“ (sl. 19).

Podovi od zbijenog oblutka

Oblutak je manje kamenje jajastog oblika, glatke zaobljene forme, često duljine 2-10 cm, koje se vadi iz korita rijeka ili uzima s morskih plaža te kao takvo ugrađuje za podove ulica ili zgrada, pri čemu se kamenje često slaže u vrlo zgusnutom i nepravilnom rasporedu. Zasigurno generira iz duboke prošlosti jer pripada tipu popločenja koje je neobično otporno na habanje i stoga dugovječno. Stari, preživjeli pločnici od oblutaka redovito su ugrađeni u sloj „gnjile“ ili ilovače, dok se moderni podovi ovog tipa u pravilu izvode u sloju cementnog morta jer je pritom otežano vađenje pojedinih komada.

Ovi podovi imaju široki povijesni aspekt primjene, od eksterijernih popločenja ulica⁵¹ do popločenja dvorišta i prizemlja zgrada. Oblutak nalazimo i kao pločnik u renesansnim vrtovima ljetnikovaca u dubrovačkoj okolici⁵².

47 Fortis, Alberto (1984.): *Put po Dalmaciji*, Globus, Zagreb (prijevod originala iz 1774. god.): 114.

48 Petricioli, Ivo (1986.): *Ecclesiae sanctorum Iohannes et Victoris Tilagi, Starohrvatska prosvjeta*, 16, Split.

49 Bilić, D. (2007.): nav. djelo: 181.

50 Ivanišević, Frano (1987.): *Poljica – narodni život i običaji*, Književni krug, Split: 286. (reprint originalnog izdanja iz 1906.)

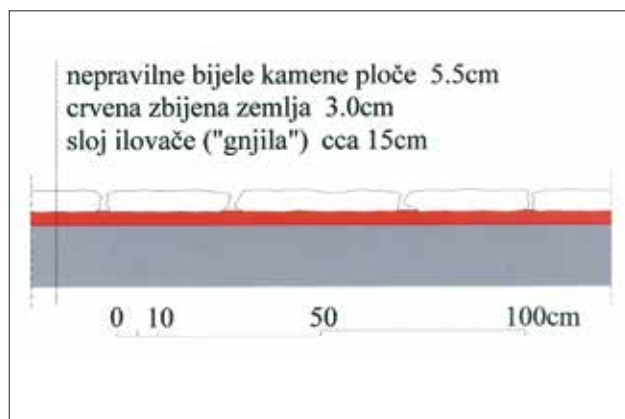
51 Vežić, Pavuša (1996.): *Platea civitatis jadre – prostorni razvoj Narodnog trga u Zadru, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 36, Split: 344.

52 Šišić, Bruno (1981.): *Obnova dubrovačkog renesansnog vrta*, Izdavački centar, Split: sl. 7.

18 Pod konobe u kući na k. č. 5011 u šibenskom predjelu Dolac, stanje 2007. (foto: I. Šprljan)

Cellar floor of the house on cadastre lot 5011 in the Dolac district of Šibenik, state in 2007 (photo: I. Šprljan)

19 Palača Gogala, presjek kroz pod od nepravilnih kamenih ploča (arh. snimak: I. Šprljan, 1999.)

Gogala palace, cross-section of the floor made of asymmetrical stone slates (arch. image: I. Šprljan, 1999)

Zanimljivo je da takav pod ne nalazimo na katovima zgrada, jer imaju priličnu težinu te traže dublji sloj za ugradnju, što nije preporučljivo za relativno lagane drvene međukatne konstrukcije u starim zgradama. Ovaj pod ima mješoviti ruralno-urbani karakter pa ga jednako često zatječemo unutar seoskih kao i gradskih cjelina. Pod od oblutaka bio je tijekom povijesti u najširoj primjeni prilikom popločanja seoskih i gradskih ulica upravo zbog navedene iznimne otpornosti i dugovječnosti. Iz istog razloga oblutcima se popločavaju i prolazi unutar dalmatinskih utvrda tijekom 18. stoljeća⁵³, a vjerojatno i ranije. U istom stoljeću zapaženo je da se oblutcima popločavaju i dvorišta kao i prolazi u prizemlju državnih zgrada u pobjedi Mletačke republike⁵⁴.

53 Gamulin, Anita (1996.-1997.): *Crkva Gospe od anđela na tvrđavi Topani u Imotskom, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 22-23, Zagreb: 16.

54 Bilić, D. (2007.): nav. djelo: 181.

20 Pločnik atrija šibenskog kazališta, stanje 1970. (autor fotografije nepoznat)

Pavement of the Šibenik theatre atrium, state in 1970 (author of the photo unknown)

21 Palača Gogala, pločnik od kvadratnih kamenih ploča, stanje 2000. (foto: I. Šprljan)

Gogala palace, pavement made of square stone slates, state in 2000 (photo: I. Šprljan)

Nalazimo ga u konobama, u prizemljima gradskih i seoskih kuća. Brojne su ulice u selu Betina na otoku Murteru, u sastavu šibenskog arhipelaga, bile popločane zbijenim oblutkom. Šibenik je do velikih komunalnih uređenja nakon Drugog svjetskog rata imao brojne ulice u gradskom povijesnom centru popločane zbijenim oblutkom⁵⁵. Zanimljivo je da sam prilikom istraživanja šibenskih interijera starih zgrada naišao samo na jedan primjerak popločenja oblutkom koji se nalazio na čitavoj površini prostorije u prizemlju zgrade, svega nekoliko metara od crkve sv. Lovre. Kod drugog primjera oblutak je u kombinaciji s opekama (prizemlje Stare preture), a češći je u takvoj kombinaciji na starim šibenskim ulicama⁵⁶.

Podovi od kamenih pravilnih ploča

Pod od pravilnih kamenih ploča zahtjeva veće umijeće slaganja, što je u povijesti utjecalo i na njegovu cijenu. To je ravan pod, apsolutno siguran pri hodanju, pa ga u povijesti nalazimo već u interijerima ranosrednjovjekovnih crkava⁵⁷. Tu pronalazimo uvijek bijele kamene ploče redom pravokutnih oblika, ali različitih dimenzija, koje priliježu jedna uz drugu uskim i pravilnim reškama⁵⁸. U zadarskoj romaničkoj krstionici katedrale ploče su, osim pravokutnika, bile posložene i u trapezoidnoj formi, ali uvijek s dosljednim i besprijevnim priljublivanjem jedne ploče uz drugu⁵⁹.

55 Šprljan, Ivo (2007.): Crtica o starinama 383 – Sjećanje na ulice s oblutkom, *Šibenski list*, Šibenik: 38; Bilić D. (2007.): nav. djelo: 186.

56 Šprljan, Ivo (2000.): Stara šibenska popločenja, *Klesarstvo i graditeljstvo*, br. 2, god. XI., Pučišća, o. Brač: 17-18.

57 Gunjača, Stipe (1955.): Starohrvatska crkva i kasnosrednjovjekovno groblje u Brnazima kod Sinja, *Starohrvatska prosvjeta*, Split: 99.

58 Fučić, Branko (1960.): Izvještaj o radovima u Jurandvoru kraj Baške na otoku Krku, *Ljetopis Jugoslavenske akademije*, knjiga 64, Zagreb: 172.

59 Vežić, Pavuša (1992.-1993.): Zdenac krstionice u Zadru, *Peristil*, 35.-36., Zagreb: 17, 20.

Pod od pravokutnih kamenih ploča popularan je i kod popločavanja vanjskih prostora dubrovačkih renesansnih ljetnikovaca⁶⁰.

U unutrašnjostima kuća vrlo je čest ovaj tip pločnika. Češći je u prizemnim prostorijama, rjeđi na katovima. Ipak su se kamenim pločama znale popločavati sobe za primanje koje su se nalazile na višim katovima u šibenskim zgradama s početka 19. stoljeća⁶¹. Pravokutnim pločama manjeg formata bio je popločan i ulazni atrij šibenskog kazališta iz 1870. godine (sl. 20)⁶². Običaj da se reprezentativni, a osobito ulazni prostori zgrade popločavaju kamenom poznat je od ranije u Dalmaciji⁶³. Kamenom su se osobito često popločavala predvorja, gdje se zbog čestog kretanja ljudi kamen pokazao vrlo otpornim na habanje⁶⁴.

Prilikom istraživanja šibenskih interijera zapazio sam pločnike od pravilnih pravokutnih kamenih ploča pretežitom u prizemljima starih kuća, češće u stubišnim prolazima od ulaznih vrata do stuba. Kada su u višim katovima, ovi

60 Šišić, Bruno (1981.): nav. djelo: sl. 1.

61 Pederin, Ivan (1983.): nav. djelo: 196.

62 Pravilnik pri izvađanju zabava i plesova u kazalištu Mazzoleni u Šibeniku, Šibenik, 11. ožujka 1885. god.; paragraf 21. Kopija u Konzervatorskom odjelu u Šibeniku.

63 Dubrovačke barokne palače bile su popločane kamenim pločama: Horvat-Levaj, Katarina (1995.): *Barokna reprezentativna stambena arhitektura u Dubrovniku*, disertacija, Zagreb: 401, 501.

64 Predvorja dviju kuća u sklopu hvarskog kazališta bila su 1712. godine popločana kamenom, u: Novak, Grga (1961.): Petar Semitecolo, posrednik u izmirivanju plemića i pučana i graditelj Arsenala, Belvedera i teatra u Hvaru, *Zbornik historijskog instituta Jugoslavenske akademije*, Zagreb: 18; predvorja, dvorane i predsoblja dubrovačkih baroknih palača skoro redovito su popločana kamenim pločama (Horvat-Levaj, K. (1995.): Dubrovačke barokne palače izgorjele u napadu na grad 6. prosinca 1991. god., *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 19, Zagreb: 73, 90; kamenim pločama bili su popločani podovi jednako u prizemlju kao i na katovima i tavanu splitske Kneževe palače porušene 20-ih godina 19. stoljeća, vidi u: Kečkemet, Duško (1993.): *Vicko Andrić – arhitekt i konzervator 1793.-1866.*, Split: 32; i dalmatinske crkve se krajem 19. st. popločavaju, primjerice bračkim kamenom (Kovačić, Joško (1994.): Nekoliko podataka o starogradskim spomenicima, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 34, Split: 362.

22 Palača Divnić, stubište, stanje 2016. (foto: I. Šprljan)
Divnić Palace, stairwell, state in 2016 (photo: I. Šprljan)

23 Crkva Gospe van grada, detalj poda od keramičkih pločica, stanje 1997. (foto: I. Šprljan)
Church of Our Lady Outside the Walls, detail of the floor from ceramic tiles, state in 1997 (photo: I. Šprljan)

pločnici često pokrivaju samo manji dio prostorije i to u pravilu prostor uz bunarsku krunu koja se koristila interno samo za potrebe stanara zgrade. Pločnici su ovdje, osim funkcije izolacije od vode koja se crpila iz bunara, imali i određenu dekorativnu ulogu.

Podovi od kvadratnih kamenih ploča

Kada su kamene ploče kvadratne, tada se vrlo često polažu u dijagonalnom smjeru. To najčešće označava otmjeniji način oblikovanja pločnika središnjih ili svečanijih prostora zgrada u Dalmaciji tijekom 18. i 19. stoljeća⁶⁵. U šibenskim eksterijerima ovaj tip pločnika je češći, a izdvajamo pločnike ovog tipa u dvama atrijsima samostana sv. Luce koji imaju kasnorenesansne stilske karakteristike. U šibenskim interijerima zabilježeno je samo nekoliko primjera. Uz ugao ulaznog prostora barokne palače Gogala još se skriva lijepa kamena renesansna bunarska kruna s izlizačnim grbom i datacijom s rimskim brojevima iznad njega. Uz kamenu bazu krune još uvijek postoji stari kameni pločnik s pločama 33 x 33 cm posloženim dijagonalno, s uskom kamenom bordurom koja rubi relativno malu površinu poda (sl. 21)⁶⁶.

Kolorirani kameni podovi

Europski majstori vrlo su rano unosili kolorizam u podove s kamenim pločama. Kolorit poda je karakteristika antike koja se kao konstanta provlači srednjim vijekom, a u renesansi je ponovno afirmirana u polikromiji podova koja će svoje vrhunce dosegnuti tijekom baroka. U Dalmaciji je slična situacija na tragu utjecaja pomodnih europskih kretanja koji su u tragovima dolazili ili doplovljavali do urbanih dalmatinskih centara, a tako i do Šibenika. Težnja ka

koloritu pločnika uvijek se upotpunjavala s mogućnošću lokalne zajednice te blizinom kamenoloma odakle se crpio kolorirani kamen. Obojene kamene ploče bile su u povijesti vrlo popularne jer su prostoru davale posebnu dekorativnost i svečanost. Ružičasti kamen od rapske breče koristio se već na podu romaničke krstionice zadarske katedrale⁶⁷. Blizina bokokotorskih kamenoloma s ružičastocrvenim kamenom omogućavala je dubrovačkim naručiteljima popločavanje prizemlja kuća i dijelova ulica tijekom 14. i 15. stoljeća⁶⁸. Stolna crkva u gradu Pagu bila je u 16. stoljeću prepuna bijelih i višebojnih kamenih ploča⁶⁹. U to vrijeme dekorativnost podova postizala se posebnim slaganjem, a izgleda da je najpopularniji bio tip poda složen od dvobojnih kamenih kvadratnih ploča u dijagonalnom vezu u motivu šahovnice. Pod u formi šahovnice poznaje već europski srednji vijek⁷⁰, a ovaj se tip poda definitivno afirmira u Dalmaciji već u 15. stoljeću, kada se crveno-bijelom šahovnicom prekriva pod krstionice trogirске katedrale⁷¹. Podovi u formi šahovnice toliko su omiljeni da postaju tema i na slikama dubrovačkih renesansnih majstora⁷². Dubrovačke barokne palače, izgrađene tijekom 17. i 18. stoljeća nakon velikog potresa, slijedit će ovu nit izvedbi popločenja pa će mnogi njihovi prostori, češće u prizemlju nego na katovima, biti prekriveni kamenim podom u formi šahovnice u kojoj

67 Vežić, P. (1992.-1993.): nav. djelo: 17, 20.

68 Fisković, Cvito (1955.): *Prvi poznati dubrovački graditelji*, Historijski institut JAZU u Dubrovniku, Dubrovnik: 20.

69 Ivančević, Radovan (1982.): Najstariji opis paške zborne crkve, *Peristil*, 25, Zagreb: 74, 84.

70 Pignatti, Mazzariol (1967.): *Storia dell'arte italiana*, Verona: 66.

71 Ivančević, Radovan (1990.): Trogirská krstionica (1467.) i montažne konstrukcije dalmatinske graditeljske škole, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 30, Split: 146.

72 Prijatelj, Krno (1983.): *Dalmatinsko slikarstvo 15. i 16. stoljeća*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb: 32, sl. 88.

65 Fisković, Cvito (1992.): Župna crkva u Blatu na Korčuli, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 16, Zagreb: 82, 88.

66 Šprljan, I. (2007.): nav. djelo: 116.

24 Palača Mattiazzi, stubište, stanje 2007. (foto: I. Šprljan)
Mattiazzi palace, stairwell, state in 2007 (photo: I. Šprljan)

se koriste dvije boje: crna i siva⁷³, a jednako bijela i crvena⁷⁴. Ovakvim atraktivnim i dekorativnim podom prekrivale su se tijekom baroka reprezentativne prostorije namijenjene boravku javnih dužnosnika u javnim dalmatinskim zgradama u vlasništvu Mletačke republike⁷⁵.

Iako je koloriranim podovima od kamena u dalmatinskim interijerima ovdje posvećena posebna pažnja, zanimljivo je da se u šibenskim interijerima, barem u dosadašnjem višegodišnjem istraživanju, nije pronašao nijedan pod u formi šahovnice od dvobojnih kamenih ploča. Nema ni drugih sačuvanih podova od koloriranih kamenih ploča. Dvobojni podovi u formi šahovnice postoje u Šibeniku samo od kvadratnih opeka, ali o njima će biti riječi u posebnom poglavlju.

Ostali kameni podovi

U skupinu ostalih kamenih podova ubrojio bih podove koji tipološki ne pripadaju nijednoj navedenoj grupi kamenih podova. Riječ je o podovima koji su zapravo podesti stubišta unutar starih zgrada u šibenskoj povijesnoj jezgri. Odlikuje ih zajedničko konstruktivno rješenje pri kojem se podovi podesta sastoje od monolitnih kamenih ploča raspetih između dvaju nosivih zidova zgrade. Takvo rješenje zamijetio sam prvenstveno u objektima renesansnih stilskih karakteristika. Primjer takvog rješenja nalazim na stubištu renesansne palače Divnić pored Gradske vijećnice u Šibeniku (sl. 22). Istovjetno rješenje primijenjeno je na stubištu uz sjeverni atrij šibenskog benediktinskog samostana sv. Luce.

73 Horvat-Levaj, Katarina (1995.): Dubrovačke barokne palače izgorjele u napadu na Grad 6. prosinca 1991. godine, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 19, Zagreb: 78.

74 Horvat-Levaj, K. (1995.): nav. djelo: 90.

75 Bilić, D. (2007.): nav. djelo: 181.

25 Kuća Ilijadica, stubište, stanje 2008. (foto: I. Šprljan)
Ilijadica house, stairwell, state in 2008 (photo: I. Šprljan)

PODOVI OD KERAMIKE

Uporaba keramičkih pločica za podove bila je svestrana u Europi već u 17. stoljeću, kada su se keramički podovi nalazili čak i u skromnim kućama⁷⁶. U nizu godina koje slijede vrhunac keramičke proizvodnje postignut je tek krajem 19. stoljeća, kada se ustalila tvornička proizvodnja keramičkih pločica raznovrsnih oblika, boja i dekoracija pa se prodaja na širokom europskom tržištu obavljala i putem kataloške ponude. Ovu iznimnu ekspanziju proizvodnje keramičkih pločica poticala je i secesija na prijelazu 19. u 20. stoljeće, stil kojem je jedan od osnovnih dekorativnih modula bila primjena zidnih i podnih keramičkih pločica⁷⁷.

Primjena podnih keramičkih pločica u Šibeniku povezuje se isključivo s 19. stoljećem temeljem uvoza iz udaljenih keramičkih tvornica. Izdvojio bih keramičke podove koji su tijekom druge polovine 19. stoljeća i cijeloga 20. stoljeća postojali u interijeru šibenske barokne crkve Gospe van grada (sl. 23). Te su pločice nabavljene iz talijanske tvornice Loreggia, zanimljivo, iste one tvornice koja je 1865.

76 Braudel, F. (1992.): nav. djelo: 312.

77 Grupa autora (1997.): *Arhitektura secesije u Rijeci*, Moderna galerija Rijeka, Rijeka: 88.

26 Keramički pod Šarine kuće na k. č. 5898, stanje 2007. (foto: I. Šprljan)
Ceramic tile floor in Šarina house on cadastre lot 5898, state in 2007 (photo: I. Šprljan)

27 Keramički pod kuće na k. č. 5916, stanje 2006. (foto: I. Šprljan)
Ceramic tile floor in the house on cadastre lot 5916, state in 2006 (photo: I. Šprljan)

godine ukrasnim elementima od terakote opremila fasade šibenskog teatra⁷⁸.

Na stubištu najveće šibenske historicističke palače Mattiazzi, koja je izgrađena 1884. godine, nalaze se crvene i oker keramičke kvadratne pločice složene u motiv šahovnice (sl. 24).

S početka 20. stoljeća treba istaknuti ukrasne keramičke podove iz historicističke vile Dalle Feste (danas Moj mir) koja se nalazi na ulazu u šibenski kanal. Podovi su dokumentirani prije velike rekonstrukcije vile na početku 21. stoljeća⁷⁹.

Na širem šibenskom prostoru i danas je sačuvano na desetine starih podova izvedenih od keramičkih pločica u interijerima hodnika, stubišta i stambenih prostorija. Jedan pod na podestu kamenog stubišta na prvom katu samostana sv. Križa na otočiću Krapanj kod Šibenika ima označenu godinu izrade (1906.). Podrijetlo podne keramike s Krapnja čak je ispisano na jednoj pločici gdje stoji naziv: «Fabrik Wokowitz bei Prag L. P. Dietz»⁸⁰.

Na rubu šibenskog predgrađa Mandaline, skrivena krošnjama, nalazi se zgrada koja je isprva bila radiopostaja austrougarske mornarice. Zgrada je građena od 1908. do 1910. godine u duhu historicizma. Od rijetke unutarnje opreme ističu se keramičke pločice u zoni stubišta⁸¹. Zanimljivo je da su potpuno istovjetne pločice ugrađene i u dva reprezentativna objekta u gradu. Prvi je secesijska kuća Iljadica na rubu šibenskog centralnog trga Poljana, na adresi Vladimira Nazora 1 (č. zgr. 2554/1) izvedena tijekom

1911. godine. U kući Iljadica ove pločice prekrivaju stubište i ulazni prostor zgrade (sl. 25). Drugi objekt je palača Suda (izgrađena 1896.) u kojoj su ove pločice ugrađene u hodnike uz centralno stubište.

U jednom od stanova Šarine zgrade⁸² u ulici Zlarinski prolaz 1 (č. zgr. 5898), u koju se ulazi točno nasuprot šibenske crkve sv. Nikole, nalazi se zanimljiv pod od keramičkih pločica. Pločice su izvedene u tonovima bijele, crne i sivozelene boje (sl. 26). Dok se cvijetni uzorak može pripisati dekorativnoj bilježnici historicizma kasnog 19. stoljeća, pločice na borduri poda već svojim vegetabilnim formama koketiraju sa secesijom. Pločice su proizvodi jedne od keramičkih tvornica Austro-Ugarske Monarhije u Češkoj, Italiji ili Austriji. Prema svojim stilskim karakteristikama potječu s početka 20. stoljeća.

Na primjeru objekta uz Vodičku ulicu vidi se postupnost dekoriranja poda hodnika. Dok je ploha hodnika prekrivena pločicama u kombinaciji bijele i azurne boje, uz zidove hodnika teče bordura s križolikim motivom u bordo boji. Prostor između bordure i prve stepenice stubišta dekoriran je trećom vrstom pločica s motivom velikih četverolatičnih cvjetova. To je rijedak primjer polikromatske raznovrsne upotrebe pločica u interijeru jedne prostorije (sl. 27).

PODOVI OD OPEKA

Tradicijska nit starih podova od opeke povezuje se već s graditeljstvom starog Rima u kojem su postojali podovi popločani različito pečenim opekama raznih veličina i polaganih na različite načine⁸³. Osobito je bio popularan vez opeka na riblju kost, kakav se susreće na mnoštvu podova rimskih rustikalnih vila uzduž Dalmacije. Ove podove jednostavne geometrijske podjele činile su opeke tople crvene

78 Šprljan, I. (2005.; 04. lipnja): Crtice o starinama 294 – Pločice iz Loreggia u Šibeniku, *Šibenski list*, Šibenik: 43.

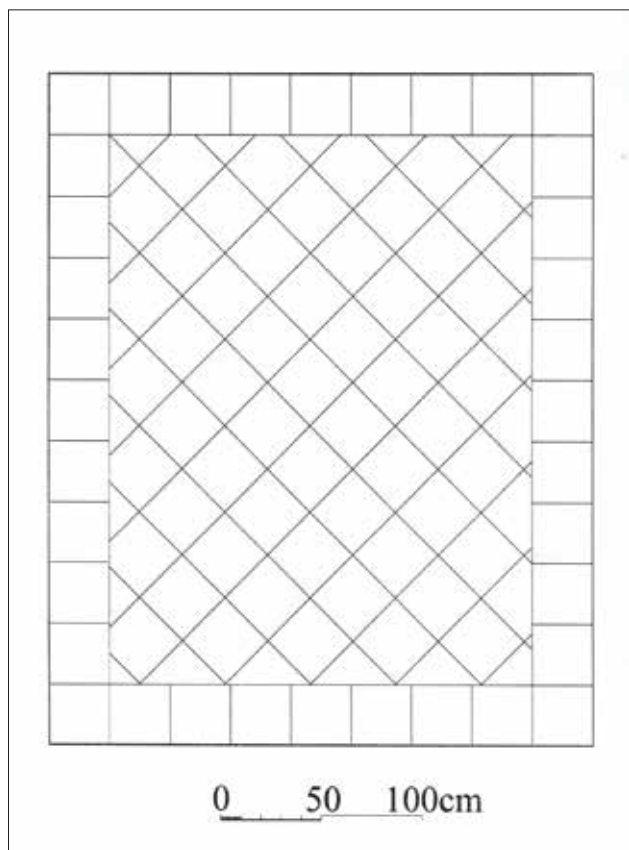
79 Šprljan, I. (2008.; 17. svibnja): Crtice o starinama 442 – Keramika jedne vile, *Šibenski list*, Šibenik: 38.

80 Šprljan, I. (2007.): nav. djelo: 248.

81 Šprljan, I. (2007., 10. ožujka): Crtice o starinama 380 – Keramika iz 1910., *Šibenski list*, Šibenik: 38.

82 Prema elementima pročelja zgrada datira u prijelaz 19. u 20. stoljeće.

83 Grupa autora (1964.): nav. djelo: 692.

28 Kuća na k. č. 5809, tlocrtni vez kvadratnih opeka (arh. snimak: I. Šprljan, 1995.)

House on cadastre lot 5809, square brick floor pattern (arch. image: I. Šprljan, 1995)

boje koje su često slagane okomito, „na nož“, povećavajući tako trajnost popločenju. Osobito u razdoblju gotike ovakvi podovi bili su vrlo popularni na dubrovačkom području te su se koristili za popločavanje podova u interijerima javnih⁸⁴ i privatnih zgrada⁸⁵, ali i objekata ostalih namjena kao što su zgrade u sklopu fortifikacija⁸⁶. Arhivski dokumenti, ali i rezultati recentnih istražnih radova otkrivaju osobitu popularnost ovih podova tijekom renesanse u Dalmaciji, kada se koriste za popločavanje prostorija u ljetnikovcima Hvara⁸⁷ i Dubrovnika⁸⁸. U to vrijeme čak je i dio šetnica u vrtovima ljetnikovaca dubrovačke okolice bio popločan opekama položenom pljoštice poput parketa⁸⁹. Tijekom 17. i

84 Portolan, Edda (1985.): Izvještaj o nalazima pri obnovi Kneževog dvora u Dubrovniku, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 25. Split: 144.

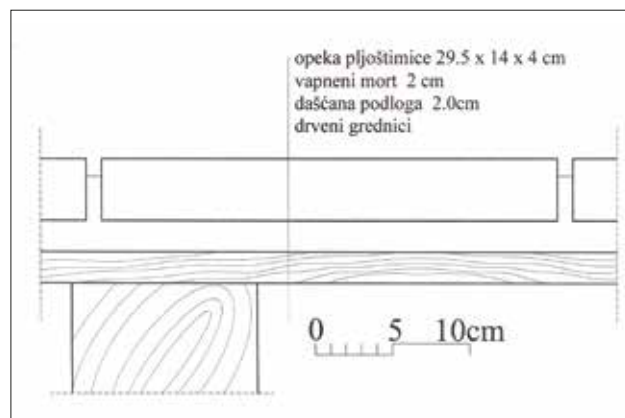
85 Fisković, C. (1947.): *Naši graditelji i kipari XV i XVI stoljeća u Dubrovniku*, Matica hrvatska, Zagreb: 50.

86 Beritić, Lukša (1962./63.): Tvrđava Sokol u Konavlima, *Anali Hrvatskog instituta JAZU u Dubrovniku*, Dubrovnik: 122.

87 Fisković, C. (1960./61.): Ljetnikovac Hanibala u Hvaru, *Anali Hrvatskog instituta JAZU u Dubrovniku*, Dubrovnik: 226.

88 Kesterčanek, Frano (1960./61.): Renesansni dvorci obitelji Stjepovića-Skočibuhe na Šipanu, *Anali Hrvatskog instituta JAZU u Dubrovniku*, Dubrovnik: 149.

89 Šišić, B. (1981.): nav. djelo: sl. 6.

29 Presjek kroz pod od opeka u kući na k. č. 5919 (arh. snimak: I. Šprljan, 1991.)

Cross-section of the brick floor in house on cadastre lot 5919 (arch. image: I. Šprljan, 1991)

18. stoljeća opeka se upotrebljava za popločavanje konoba u ljetnikovcima i privatnim zgradama na području Splita⁹⁰. U Splitu su u to vrijeme bile vrlo popularne ankonitanske opeke pristigle iz najbližeg prekojadranskog talijanskog grada⁹¹.

Tijekom 18. stoljeća, a vjerojatno to vrijedi i za cijeli period baroka u Dalmaciji, opekama se popločavaju prostorije u reprezentativnim državnim zgradama kao što su ribarnice, bolnice, skladišta, lazareti, odmorista za karavane⁹². Podove od opeke u isto vrijeme imali su i uredi te radne prostorije i dnevni boravci javnih palača⁹³. Pritom su se upotrebljavale opeke različitih dimenzija, ponekad kvadratne, a vjerojatno se radilo i o podovima s opekama u dvije boje⁹⁴.

Osim povijesnih dokumenata, o podovima s opekama možemo saznati i iz pera putopisaca koji su obilazili dalmatinske gradove tijekom 19. stoljeća. Podove od opeka u dalmatinskim zgradama tako spominje Franz Petter u svom putopisnom opisu Splita iz 1829. godine⁹⁵ kao i putopisac Andrew Archibald Paton u svom putopisu po Dalmaciji publiciranom 1849. godine⁹⁶.

U Šibeniku je vrlo stara tradicija popločanja opekama. Nedavnom obnovom platoa srednjovjekovne cisterne „4 bunara“ otkriveni su originalni pločnici od crvene opeke

90 Božić-Bužančić, Danica (1966.): Radovičevići ljetnikovci u Splitu, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 16, Split: 289.

91 Božić-Bužančić, Danica (1982.): *Privatni i društveni život Splita u 18. stoljeću*, Školska knjiga, Zagreb: 27.

92 Bilić, D. (2007.): nav. djelo: 181.

93 Isto: 181.

94 Isto: 186.

95 Pederin, Ivan (1991.): *Jadranska Hrvatska u austrijskim i njemačkim putopisima*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb: 105.

96 Pasini, Uroš; Muljačić, Slavko (1995.): nav. djelo: 101, 102.

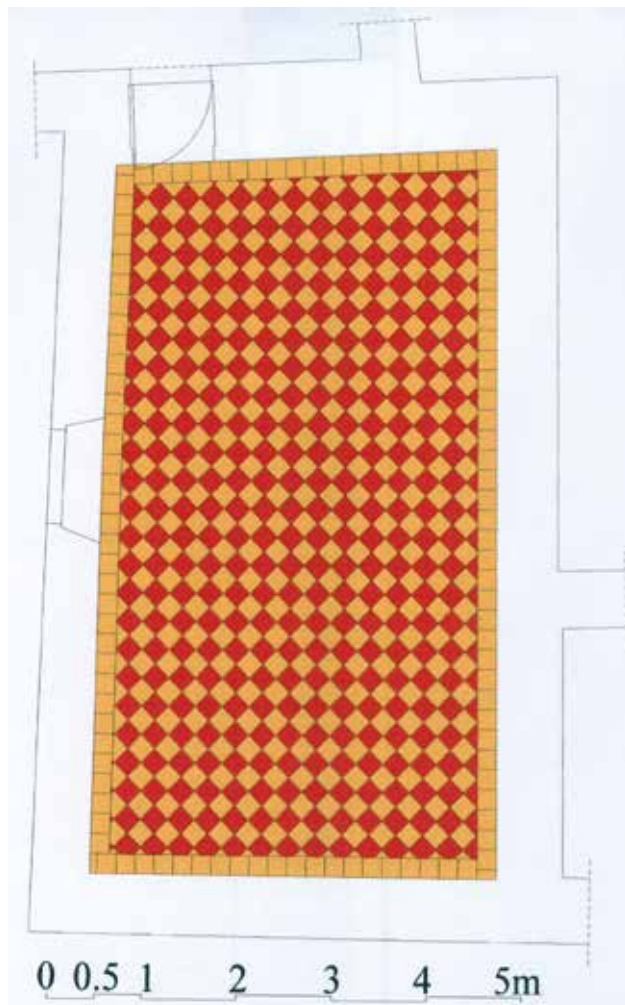
30 Popločenje opekam u potkrovlju šibenskog kazališta, stanje 1996. (foto: I. Šprljan)

Brick flooring in the loft of the Šibenik theatre, state in 1996 (photo: I. Šprljan)

posložene „na nož“ u obliku riblje kosti koji potječu iz sredine 15. stoljeća⁹⁷.

U interijerima je sačuvano više primjeraka podova od opeke koji se razlikuju u načinu polaganja i bojama složene opeke. U zgradi baroknih stilskih karakteristika na prvom katu je pod od kvadratnih ploča crvene opeke dimenzija 30 x 30 cm, koje su složene dijagonalno s bordurom koju čine iste kvadratne opeke (sl. 28). Izvedba bordure koja optički „umekšava“ sudar popločenja sa zidovima poznata je i na mnogim dalmatinskim starijim primjerima, od kojih bih istaknuo originalno popločenje saloče u Kneževom dvoru na Lopudu⁹⁸. I navedeni šibenski pločnik s platoa „4 bunara“ ima izvedene bordure od opeke postavljene pljoštimice oko bunarskih kruna kako bi se „umekšao“ sudar s pločnikom na riblju kost. Inače, popločavanje kvadratnim, najčešće crvenim opekama bilo je poznato tijekom baroka duž cijele Dalmacije sve do Boke Kotorske⁹⁹.

Na katu kuće uz Kalelargu je pod iz crvenih opeka posloženih pljoštimice u smjeru dužeg zida prostorije. Ovaj pod nema bordure. Opeke debljine 4 cm položene su u vapneni mort debljine 2 cm, a sve stoji na daščanom podu debljine 2 cm koji je oslonjen na grednike (sl. 29). Istovjetan pod nalazio se i u potkrovlju šibenskog teatra. Naime, u jednom dokumentu iz 1881. godine opisuje se stanje šibenskog teatra, a izvještaj je bio prilog analizi o opremljenosti kazališnih zgrada u svrhu zaštite od

31 Popločenje opekam u kući u Docu na k. č. 5224 (arh. snimak: I. Šprljan, 2000.)

Brick flooring in the Dolac house on cadastre lot 5224 (arch. image: I. Šprljan, 2000)

požara¹⁰⁰. U izvještaju je navedeno da šibenski teatar ima u potkrovlju dvostruki pod („doppia impalcatura“). Prvi pod predstavljale su drvene daske nad kojima se nalazio pod iz crvenih opeka („pavimento in pietre cotte“¹⁰¹) položenih pljoštimice u usporednim redovima okomito na duža pročelja (sl. 30). Podne opeke bile su dimenzija 25 x 12 cm te debljine 3 cm i postavljene u sloj od nekoliko centimetara debelog vapnenog morta. Naime, u tadašnjim austrougarskim građevinskim pravilnicima smatralo se da

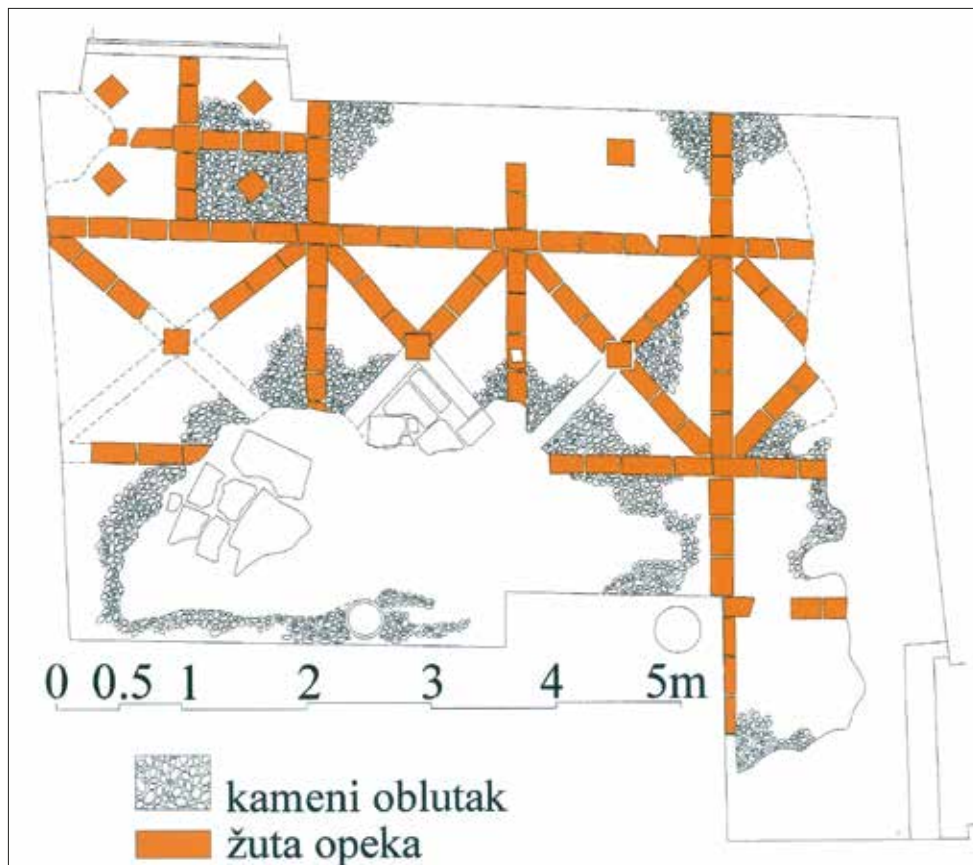
97 Šprljan, I.; Čuzela, J. (2008.): Četiri bunara u renesansnom Šibeniku, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 41, Split: 119, 120.

98 Grujić, Nada (2005.-2007.): Knežev dvor na Lopudu, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 41, Split: 237, 249, 252.

99 Zdravković, Ivan (1955.-56.): Bujovićeva palata u Perastu i njena restauracija, *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*: 358.

100 Državni arhiv Zadar, miscellanea 106 C, pozicija 6, list 77, dokument datiran 05. rujna 1881. god. odnosi se na protokol o sigurnosti protiv požara na prostoru teatra Mazzoleni u Šibeniku, a pregled teatra izvršila je komisija pri austrougarskoj privrednoj komori formirana pod br. 6539 od 04. lipnja 1881. godine.

101 Da je izraz „pietre cotte“ sinonim za opeke, objasnio mi je venecijanski povjesničar Alberto Rizzi za vrijeme svojega posjeta Šibeniku u proljeće 2007. godine.

32 Stara pretura (sud), popločenje opekam i oblutom u prizemlju na k. č. 5286 (arh. snimak: I. Šprljan, 1997.)
Old Court, brick and pebble flooring on the ground floor of the house on cadastre lot 5286, arch. image: I. Šprljan, 1997)

33 Mjedeni držač za tepih na stubištu kuće na k. č. 5867, stanje 2000. (foto: I. Šprljan)

Brass carpet holder on the stairwell of the house on cadastre lot 5867, state in 2000 (photo: I. Šprljan)

dva pločnika imaju nesagoriva svojstva: pod od kamena i opeke povezane vapnenim mortom¹⁰².

Prvi kat jedne kuće, u predjelu povijesne jezgre koji se zove Dolac, još je prekriven starim podom u formi

102 Prema Građevinskom pravilniku za Sarajevo, od 14. svibnja 1880., čl. 52.; u: Spasojević, Borislav (1999.): *Arhitektura stambenih palata austrougarskog perioda u Sarajevu*, Rabić, Sarajevo: 173.

šahovnice od kvadratnih opeka 20 x 20 cm u dvije boje, žutoj i crvenoj (sl. 31). Ovaj šibenski pod utemeljen je na tradiciji dvobojnih popločenja koja se u Dalmaciji provlače od 15. sve do 19. stoljeća¹⁰³. Jedan od rijetkih sačuvanih takvih podova u šibenskoj okolici nalazi se na prvom katu stubišta palače Katunarić (crveno-žuta šahovnica), impozantne zgrade baroknih stilskih oznaka u naselju Tisno¹⁰⁴. Jedan barokni primjer poda s opekama u formi crveno-žute šahovnice iz 18. stoljeća poznat je s Lastova, u naselju Grmica¹⁰⁵.

KOMBINIRANI PODOVI

To su podovi sastavljeni od dviju vrsta materijala. U Šibeniku su to podovi od kamenih oblutaka i opeke. U eksterijeru grada su vrlo rijetki¹⁰⁶, a u interijerima sačuvao se samo jedan pod u ovoj kombinaciji. U prizemlju zgrade Stare preture, koja ima stilsku slojevitost od gotike do baroka, sačuvan je vrlo lijep pod s kvadratnim poljima¹⁰⁷.

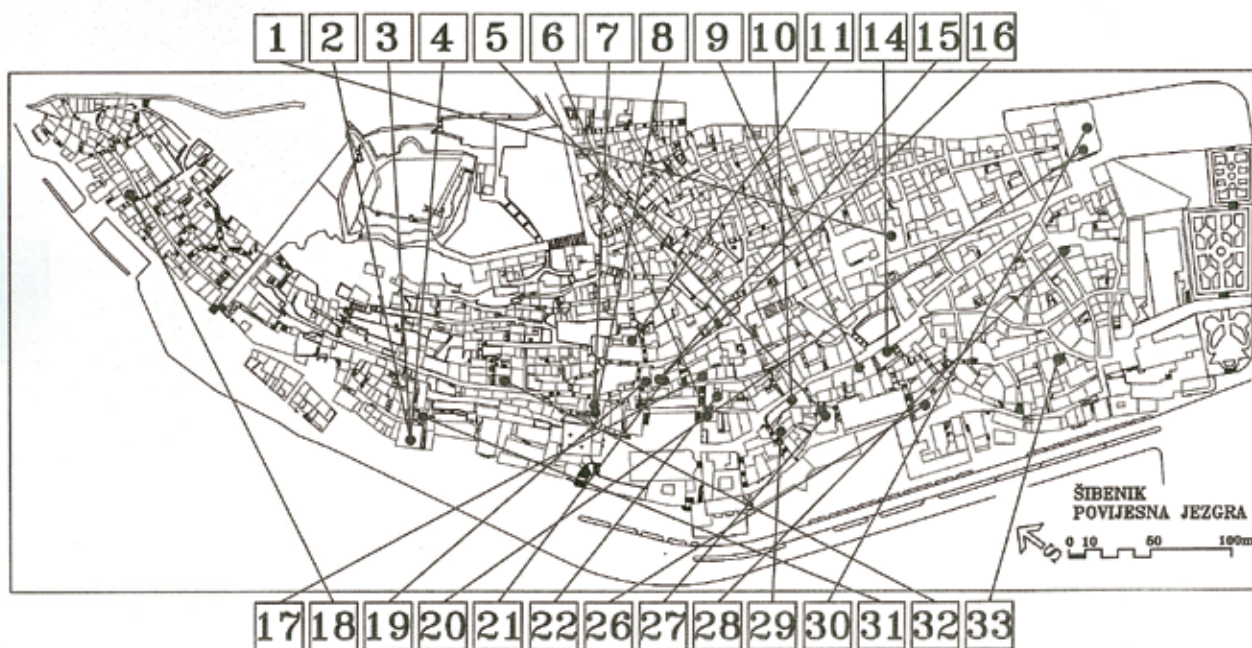
103 Šprljan, I. (2007.): nav. djelo: 121.

104 Šprljan, I. (2010., 04. prosinca): Crtrice o starinama 575 – Šahovnica u Tisnom, *Šibenski list*, Šibenik.

105 Fisković, C. (1966.): Lastovski spomenici, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 16, Split: 113.

106 Šprljan, Ivo (2000.): nav. djelo: 16.

107 Pod sam otkrio 31. kolovoza 1995. godine. Dijagonale i rubovi polja pločnika doimali su se kao kameni jer su bili zaprljani, ali otucanjem rubova ploča ustanovio sam da se radi o opekama žute oker boje.

34 Šibenik, povijesna jezgra, karta pozicija podova (brojevi odgovaraju brojevima slika u tekstu; izradio: I. Šprljan)

Šibenik, historical centre, map of the flooring locations (numbers correspond to the picture numbers in the text; composed by I. Šprljan)

Okvire polja i dijagonale čine žute opeke, a međuprostori su ispunjeni zbijenim kamenim oblutkom (sl. 32). Ovakav tip popločenja teško je datirati, ali zbog dominantnog baroknog karaktera zgrade ovakav pod može se datirati u barokno razdoblje.

Podovi u kombinaciji kamena i opeke imali su iznimno privlačan izgled, osobito zbog boja materijala koji se izmjenjivao u pločniku. Već u 15. stoljeću zadarski Narodni trg imao je pločnik koji je bio izveden od opeke položene na riblju kost te je uskim trakama od bijelog kamena bio podijeljen u kvadratna polja¹⁰⁸. Bio je to zasigurno koloristički vrlo lijep pločnik.

OSTALI PODOVI

U ovu kategoriju ubrajamo podove koji su povijesno postojali u dalmatinskim naseljima, a danas ih ima vrlo malo sačuvanih ili su potpuno nestali iz šibenskih interijera. Tu pripadaju tzv. podovi od nabijene zemlje, koji u povijesti imaju pretežno ruralni kontekst pa ih češće susrećemo u ruralnim naseljima, ali su bili prisutni i u objektima urbanog karaktera, primjerice u fortifikacijama. Ovdje ne treba isključiti napomenu da je jedan dio povijesne jezgre Šibenika imao ruralni arhitektonski karakter izgradnje, što se osobito odnosi na djelove jezgre pod nazivom Gorica i Dolac, gdje i danas ima relativno mnogo sačuvanih ruralnih kuća. U dosad provedenim istraživanjima interijera šibenskih kuća nisu pronađeni podovi od nabijene zemlje, ali to

108 Vežić, Pavuša (1996.): *Platea civitatis jadre – prostorni razvoj Narodnog trga u Zadru, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 36, Split: 344.

ne mora značiti da ih nema još uvijek sačuvanih u objektima koji nisu obuhvaćeni istraživanjem i dokumentiranjem.

U seoskim kućama obično se nabijao sloj ilovače ili pak sloj zemlje posebnog sastava. Naime, kvaliteta poda vjerojatno se određivala iskustveno, jer postojanost takvog poda uvelike ovisi o vrsti odabrane zemlje kao i omjeru sastojaka. Kod takvih podova vrlo je važno da kod postupnog sušenja ne dođe do pojave pukotina, što uzrokuje stvaranje postupnih krhotina, tj. gubitak hodne površine.

Druga vrsta podova su podovi od žbuke. Oni su postojali u graditeljstvu starog Rima te su ponovno reafirmirani u razdoblju renesanse jer, između ostalog, poznajemo žbukane podove izvedene u renesansnim ljetnikovcima dubrovačkog područja. Ti su podovi zahtijevali posebnu vještinu izvoditelja radova, a određene vrste poda nose naziv „mramorin“ jer su strukturom i bojom izvršno oponašali mramor. U dosadašnjim istraživanjima šibenskih interijera nije otkriven niti jedan primjer žbukana poda. Samo sam jednom prigodom, u interijeru jedne stare šibenske kuće, dokumentirao pod od cementne žbuke u koji je bila urezana igra trilja za razbibrigu ukućana. Riječ je o podu iz prve polovine 20. stoljeća¹⁰⁹.

U kontekstu razvoja cementne industrije u Dalmaciji, osobito splitske s prijelaza 19. u 20. stoljeće, treba promatrati i pojavu podova od cementnih pločica kao produkata ove industrije. Stoga su ovakvi podovi bili osobito popularni u prvoj polovini 20. stoljeća, kada su se cementnim pločicama popločavali mnogi podovi unutar javnih,

109 Šprljan, Ivo (2007.): nav. djelo: 192.

profanih i sakralnih objekata. U duhu te mode, primjerice u šibenskom teatru tijekom 1934. godine, zatečeni daščani podovi u hodnicima bili su prekriveni cementnim kvadratnim pločicama u formi šahovnice¹¹⁰.

U grupi ostalih podova obradio bih još jednu vrstu koja više pripada podnoj oblozi nego fiksnom podu. Riječ je o prekrivanju podova ukrasnim tepisima, tj. o temi o kojoj je teško pisati jer su podne obloge izmjenjive i brzo nestaju iz starih interijera. Osim toga, vrlo je teško dokazati postojanje takvih podova u unutrašnjostima zgrada. Jedan od pokazatelja njihove povijesne prisutnosti su šuplji mjedeni držači koji se ugrađuju u stepenice stubišta i kroz koje su provlačene šipke radi učvršćenja tepiha (sl. 33). Istraživanja šibenskih interijera pokazala su da su neka stubišta šibenskih reprezentativnih zgrada s prijelaza 19. u 20. stoljeće imala ukrasne tepihe¹¹¹. Iz nekih sačuvanih arhivskih podataka mogu se iščitati podatci da su tepisi ukrašavali interijere javnih zgrada u Hrvatskoj tijekom 19. stoljeća¹¹².

ZAKLJUČAK

Šibenska popločenja, koja su otkrivena tijekom višegodišnjeg istraživanja, pokazuju svojom raznovrsnom tipologijom široku lepezu jednog značajnog oblika uređenja interijera gradskih kuća iz kojih se čita nivo urbane kulture svake sredine (sl. 34). Raznovrsnost popločenja samo pokazuje s kolikom se pažnjom kroz stoljeća ulagalo u izgled unutrašnjosti gradskih kuća i palača, pri čemu se obzirno rješavao svaki detalj. Šibenski podovi bili su izraz visoke kulture stanovanja, odraz profinjenog ukusa i iznimne elegancije. I danas kada hodamo tim još jedva vidljivim tragovima šibenske prošlosti, treba se prisjetiti da su nam ti isti stari podovi, sada izgubljenog sjaja, iskrzani nebrigom i vremenom, bili jedna od značajnih poveznica i istovjetnica s tadašnjom Europom.

LITERATURA I IZVORI

- Bilić, Darka (2007.): Generalni inventar državnih građevina u Dalmaciji, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31, Zagreb.
- Braudel, Fernand (1992.) *Strukture svakidašnjice I*, August Cesarec, Zagreb.
- Fisković, Cvito (1982.): *Sorkočevićev ljetnikovac na Lapadu*, Rad JAZU, knjiga 397, Zagreb.

110 Državni arhiv Šibenik, Kazalište i kino Mazzoleni II, korespondencija 1927.-1937., troškovićnik za popločavanje od 17. srpnja 1934. godine. Novi pod je postavljen radi zaštite od vatre i veće otpornosti na habanje.

111 Šprljan, Ivo (2007.): nav. djelo: 119.

112 Tako su tepisima od zelene čoje bile prekrive stube zagrebačke palače Narodnog doma pri otvorenju 1847. godine; vidi u: Dobronić, L. (1983.): Palača Narodni dom ili Dvorana, Zagreb, Opatička ulica 18, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, knj. 49, Zagreb: 177.

- Foley, Edwin (1910.): *The book of decorative furniture – its form, colour & history*, London.
- Fortis, Alberto (1984.): *Put po Dalmaciji*, Globus, Zagreb (prijevod originala iz 1774. god.)
- Goja, Bojan (2007.): Clemente i Giacomo Somazzi i kuća kontea Nikole Portade u Zadru – arhivska istraživanja i doprinosi, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 31, Zagreb.
- Grujić, Nada (1991.): *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb.
- Grupa autora (1964.): *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, Jugoslavenski leksikografski zavod, 3, Zagreb.
- Grupa autora (1979.): *Stilovi, nameštaj, dekor od Luja XVI do danas*, Beograd; izdavač originala: Librairie Larousse, Paris, 1972.
- Grupa autora (2000.): *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb.
- Grupa autora (2001.): *Arhitektura historicizma u Rijeci*, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka.
- Horvat-Levaj, Katarina (1995.): Dubrovačke barokne palače izgorjele u napadu na Grad 6. prosinca 1991. godine, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 19, Zagreb.
- Krešić, Milan (1897.): *Izvjestje o milenijskoj izložbi kraljevine Ugarske i kod te prigode sudjelujuće Bosne i Hercegovine te kraljevine Hrvatske i Slavonije*, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb.
- Majer, K.; Puhmajer, P. (2008.): *Palača šećerane u Rijeci: konzervatorska i povijesna istraživanja*, Grad Rijeka, Hrvatski restauratorski zavod, Rijeka.
- Molmenti, Pompeo (1888.): *Povijest Venecije u životu privatnom od njezina osnutka do propasti Republike* (prijevod prof. Ivan Rabar), Senj.
- Pasini, Uroš; Muljačić, Slavko (1995.): Iz putopisa A. A. Patona, *Kulturna baština*, 26-27, Split.
- Pederin, Ivan (1983.): Car Franjo I o Šibeniku u svom putnom dnevniku iz 1818. godine, *Radovi JAZU u Zadru*, sv. XXIX-XXX, Zadar.
- Šišić, Bruno (1981.): *Obnova dubrovačkog renesansnog vrta*, Izdavački centar, Split.
- Šprljan, Ivo (2000.): Stara šibenska popločenja, *Klesarstvo i graditeljstvo*, br. 2, god. XI., Pučišća, o. Brač.
- Šprljan, Ivo (2002.): Terazzo u šibenskim interijerima, *Slobodna Dalmacija*, Split: 17. listopada: 17.
- Šprljan, Ivo (2007.): *Crtice o starinama Šibenika i okolice*, Muzej grada Šibenika, Šibenik.
- Tomić, Radoslav (1995.): *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Matica Hrvatska, Zagreb.
- Vežić, Pavuša (1992.-1993.): Zdenac krstionice u Zadru, *Peristil*, 35.-36., Zagreb.

Summary

ANCIENT FLOORS IN ŠIBENIK INTERIORS

The floors in Šibenik interiors are part of the historic and stylistic context of Europe from which they arrived, and especially from Venice, as part of the fashionable trends of the times that also embellished the buildings in Šibenik. The private spaces of buildings served for work and living and the floorings that were laid in these spaces were at the same time a reflection of the power and affluence of the owner. The type of floor was linked to the purpose of the room while the richness of decorative forms of the floors corresponded to the actualities of the period in which the building were constructed or remodelled.

Among the most attractive old floors in Šibenik were certainly those made of terrazzo and consisting of multicoloured small stone chips measuring in length from 0.5 to 3 cm and dipped in lime mortar (Pic. 3). To give them an even more attractive appearance, these floors were additionally polished. They usually had a central motif in the shape of a star with accompanying trimmings which framed the floor (Pic. 2). The flooring on the landing of the Tambača-Pelegrini palace executed with three-dimensional squares laid in an illusionistic manner is particularly attractive (Pic. 7). In the course of the 20th century the production of machine ground terrazzo developed as well as of floor tiles in the technique of ground terrazzo. Of the ground terrazzo floorings, I would single out the floor in the entrance hall to the Batigelli house by the Kalelarga Street in Šibenik, which has in addition to the initials of the owner the year of its construction (Pic. 9). There are a considerable number of preserved old floors in Šibenik made of parquet in the fishbone pattern originating from the late 19th and early 20th centuries. Namely, floors consisting of small bound wooden pieces were known in Europe as early as the 14th century.

A special type of parquets are veneer parquets consisting of pieces of multicoloured wooden pieces that are 5mm thick and are spot bonded on the board bedding creating various geometrical decorations. The first floor of the Divnić-Kečkemet palace has such flooring (Pic. 14).

Intarsiated wood floors are made by inlaying multi-coloured wooden pieces in the existing board flooring of the room. A very attractive floor with two eight-pointed stars from the second half of the 19th century is found in the salon of the Gogala Palace opposite the Šibenik cathedral (Pics. 15, 16).

There are numerous types of preserved stone floors. In Dalmatia, floors from irregular stone slates had a wide range of applications throughout history, from rural to sacral and profane architecture, from the Middle Ages, throughout the Baroque up to the 19th century. (Pic. 18).

Pebble floors were made of small egg-shaped stones with a smooth rounded form, often 2 to 10 cm long, taken out from rivers or sea beaches and densely inlaid into street pavements or building floors. They were often combined with bricks, such as for example

in the flooring of the ground floor of the Old Court building in Šibenik (Pic. 32).

Among the floors with symmetrical stone slates the one inlaid in the atrium of the old theatre in Šibenik should be singled out (Pic. 20).

When the stone slates are square, they are quite often inlaid in a diagonal direction. This most frequently reflects a more stylish way of shaping the pavement of central or ceremonial spaces of buildings in Dalmatia in the 18th and 19th centuries. One of the examples of such floorings is in the Gogala palace along the Renaissance well crown (Pic. 21).

Coloured stone floors were most frequently made in the checkerboard pattern with a combination of white and red stone slates. Among the oldest examples of such a floor in Dalmatia is the one in the baptistery of the Trogir cathedral from 1467. There are no preserved examples of this type in Šibenik.

The use of ceramic tiles for floors was widely spread in Europe as early as the 17th century when even modest homes had such floorings. The use of ceramic floor tiles in Šibenik is linked to the 19th century and their import from the distant tile factories of the Austrian Empire, I would like to single out the ceramic tile floors that existed in the second half of the 19th and throughout the 20th century in the interior of the baroque church of Our Lady Outside the Walls in Šibenik. The tiles were acquired from the Italian factory Loreggia (Pic. 23). There is an attractive ceramic floor on the stairwell of the Art Nouveau Iljadica house at the edge of the Poljana Square in Šibenik, constructed in 1911 (Pic. 25).

The traditional thread of old brick floors goes back as far as the ancient Roman construction where floors existed that were paved with bricks of various sizes, fired and inlaid in a variety of ways. The preserved brick floors in Šibenik mostly date from the 19th century when bricks apart from being a decorative element also served to protect against fire, as was done in the loft of the Šibenik theatre in 1881. The particularly attractive floor was made from red and yellow square bricks laid in a checkerboard pattern on the first floor of a house in the Dolac district of Šibenik. (Pic. 31).

Among the group of various other types of floor I would like to focus on another kind which is more of a floor covering than a fixed floor. Namely, I have in mind the covering of floors with decorative carpets, a topic that is difficult to write about because the floor coverings are exchangeable and disappeared quickly from ancient interiors. In addition it is very difficult to prove the existence of such floorings in building interiors. The hollow brass holders fitted into the stairwell stairs and through which rods were inserted for holding the carpet in place is one of the indicators of their historical presence (Pic. 33). The research of Šibenik interiors has shown that some stairwells in representative buildings in the late 19th and early 20th centuries had decorative carpets. It has been established from some preserved

archival data that carpets embellished the interiors of public buildings in Croatia in the course of the 19th century.

The Šibenik floorings, preserved to date only in rare fragments, reveal by their diverse typology a whole panoply of a significant form of decorating the interiors of urban homes, reflecting thereby the level of urban culture of the city of Šibenik. The variety of floorings

goes to show the attention devoted throughout the centuries to the appearance of the interiors of city houses and palaces and the consideration given to every detail. The Šibenik floorings were an expression of a highly developed residential culture, refined taste and exceptional elegance, thereby undoubtedly placing the city within the framework of European art history.